

Ville Vuolanto

Menneisyyttä tutkien, tulevaa rakentaen

Suomen Historiallinen Seura 150 vuotta

Suomen Historiallinen Seura viettää juhla-vuottaan uudistusten keskellä. Seura on ottanut ylläpidettäväkseen historian, perinteen ja kulttuurien tutkimusta edistävän Agricola-verkkoportaalin, johon on nyt myös yhdistetty seuran internet-sivusto. Samalla seura on uudistanut visuaalisen ulkoasunsa ja logonsa. Vanha Tilaushistoriakeskus, aiempi Paikallishistoriallinen toimisto, on yhdistynyt seuraan omana jaostonaan. Seuran hallitus on myös ottanut aktiivisesti kantaa historia-alaa koskettaviin asioihin, kuten arkistoalan lakiuudistuksiin ja arkistotyön edellytyksiin, samoin kuin avoimen tieteen ja tutkimuksen ohjeisiin. Olemme yrittäneet siirtää näkökulmamme tulevaisuuteen. Millaisena Suomen Historiallinen Seura olisi paitsi jäsenilleen myös historian tutkimukselle ja suomalaiselle yhteiskunnalle kaikkein hyödyllisin?

Seura on koko olemassaolonsa ajan pysynyt ensisijaisesti tutkijoiden yhteisönä. Vaikka seuraan kuuluu vuosijäsenenä lukuisia historian harrastajia, monesta muussa maasta poiketen Suomessa toimii useita muitakin valtakunnallisia historia-alan yhdistyksiä. Seura on jatkuvasti joutunut pohtimaan omaa erityisluonnettaan toisaalta tieteellisenä seurana ja toisaalta suhteessa muihin mahdollisiin rooleihin historioitsijoiden etujärjestönä, yhteiskunnallisena toimijana, tai laajana historiasta kiinnostuneiden yhteisönä. Sataviisikymmenvuotisen historiansa aikana seurassa on eri aikoina hyvin eri tavoin painotettu sen roolia tutkimushankkeissa ja toisaalta vaikuttamista ”kansalliseen historiapolitiikkaan”, riippuen niin ajankohtaisesta yhteiskunnallisesta

tilanteesta kuin seuran vahvojen toimijoiden henkilökohtaisista käsityksistäkin.

Tälläkin hetkellä Suomen Historiallisen Seuran työalan voi nähdä jakautuvan kahteen osaan: ensinnäkin seuran tehtävänä on historian tutkimuksen ja -tutkijoiden etujen ajaminen ja yhteistyön mahdollistaminen niin yliopistojen välillä kuin niiden ulkopuolellakin. Nykypäivän yliopistoissa tulosvastuun ajatus ja innovaatiohyötyjen metsästäminen ovat työntäneet sivistysyliopistoihanteet syrjään. Tutkimustulosten vaikuttavuutta mitataan hyvin lyhyellä aikavälillä ja usein nimenomaan soveltavia aloja painottaen. Näin ollen edes yliopistoja ei välttämättä enää kiinnosta sellaisten alojen kuin historian esillä pitäminen ja niiden toimintaedellytysten turvaaminen.

Vallitseva tulosjohtaminen on myös ajanut yliopistot kilpailemaan toisiaan vastaan, joten historia-alan yhteistyön tukemiselle ja laajemmalle kehittämiselle on vaikea luoda toimivia rakenteita niiden puitteissa. Hyvin konkreettisella tasolla yliopistojen historia-alat ovat myös useassa yliopistossa hajaantuneet erilaisiin yksikköihin ja oppiaineklustereihin ilman, että niillä voisi olla itsenäistä strategista linjaa ja johtajuutta – tai edes selkeää yhteyshenkilöä. Tässä tilanteessa Suomen Historiallinen Seura olisi taho, joka voi luontevasti toimia tutkimuksen edellytyksiä puolustavana, yhteistyömahdollisuuksia luovana ja uutta mahdollistavana yhteisönä. Tällä hetkellä kaikkein selvin esimerkki tästä työstä seurassa on keskustelu arkistolaitoksen kanssa. Tavoite tässä on se sama, mistä Kaarlo Blomstedt kirjoitti seu-

ran 50-vuotishistoriikissa jo vuonna 1925: Seuran tehtävä on ”alkuperäisen lähdemateriaalin pitäminen siinä kunnossa, että se on [...] tutkijain saavutettavissa” (s. 164).

Toiseksi seura on yhteiskunnallis-tieteellinen keskustelija, asiantuntijaorganisaatio, joka pitää esillä tutkitun humanistisen tiedon, ja erityisesti tietysti historian tutkimuksen, relevanssia nyky-yhteiskunnassa. Tämä toteutuu etenkin järjestämällä esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia sekä omalla julkaisutoiminnalla. Tätä historian tutkijoiden ja -tutkimuksen yhteiskunnallista painoarvoa ja siinä tapahtuneita muutoksia on vaikea punnita. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että historian tutkimuksen rooli historiakulttuurin muutoksissa on viime aikoina kaventunut, eikä sen kriittinen ääni kuulu yhteiskunnassa kovin selvänä. Kiinnostavaa kyllä, viime aikoina poliittista vaikutusvaltaa valtakunnallisella tasolla ovat saaneet nimenomaan kansallismielistä linjaa korostaneet menneisyyden tutkijat, eivät niinkään tieteellisten ansioittensa kautta profiloituneet seuramme tutkijajäsenet. Historiantutkijoiden asiantuntemukselle on toki yhteiskunnassa vielä vankka sijansa. Tästä kertoo sekä historian tutkimuksen että historian tutkijoiden – ja täten myös seuran tutkijajäsenten – näkyvyys mediassa, erityisesti viime vuosien kansainvälisten kriisien yhteydessä (erit. Ukrainan ja Gazan sodat).

Toisaalta myös erilaiset historiakentän muut toimijat, kuten erikoistuneemmat tieteenalayhdistykset sekä Historian Ystävien Liitto ja Historioitsijat ilman rajoja tarjoavat tällä hetkellä tilaa erilaisille keskusteluille ja toiminnalle. Kiinnostus seuran esitelmätilaisuuksia kohtaan vähentyi erityisesti sen jälkeen, kun monet tieteelliset seurat olivat pandemia-aikana 2020–2021 siirtäneet oman esitelmätoimintansa hybridimuotoon. Seuran vuosikokousesitelmillä (jotka ovat nykyisin etäyhteyksin seurattavissa) on viime vuosina ollut ajoittain viitisenkymmentäkin kuulijaa, mutta useimmiten yleisömäärä seuran esitelmätilaisuuksissa on jäänyt alle puoleen tästä.

Erilaisten tehtävien yhteensovittaminen ja joskus varsin vähäisten resurssien tarkoituksenmukainen käyttö vaativat tarkkaa harkintaa. Kun akateeminen maailma on nyt useammankin erilaisen muutoksen kourissa, olisi seuraavaksi välttämätöntä laatia Suomen Historialliselle Seuralle strategia, joka viitoittaisi toiminnalle pidemmän aikavälin suuntaviivoja. Miten esitelmätoimintaa

tulisi uudistaa? Olisiko sitä laajennettava Helsingin ulkopuolelle vai olisiko suunnattava vähät voimavarat tyystin muualle? Omat tutkimusohjelmat ja omat suuremmat tutkimusprojektit ovat pitkään olleet tärkeä osa seuran toimintaa. Onko näiden aika kuitenkin tällä erää ohi – ja olisiko seuran rooli pikemminkin olla jäsentensä tukena tutkimusprojektien ideoinnissa ja kokoamisessa, ikään kuin kättilönä? Sekä Historiantutkimuksen päiviä että Nuorten historian tutkijoiden päiviä voisi joka tapauksessa kehittää tähän suuntaan. Pitäisikö seuran jatkossa profiloitua lähinnä keskustelujen ja hankkeiden käynnistäjänä? Seuran kokoavaan luonteeseen voisi esimerkiksi sopia historia-alan yhteisen yliopisto-opetuksen koordinointi, menetelmällisiä kysymyksiä tai historiapolitiikkaa ja historian käyttöä yhteiskunnassa käsittelevien hankkeiden kokoaminen sekä historian tutkimuksen eettisiä periaatteita koskevan keskustelun jatkuva ylläpitäminen.

Nimenomaan eettisen keskustelun suhteen historia-alan keskustelu on ollut kovin suppeaa. Suomen Historiallisen Seuran syntyessä sen tehtävän ymmärrettiin olevan sidoksissa identiteettipolitiikkaan: historian tutkimusta käytettiin kansallistunteen ja kansallisvaltioiden rakentamiseen. 1900-luvun loppua kohti kuljettaessa tutkimus kuitenkin kääntyi hiljalleen nimenomaan kriittiseksi, kansallisia kertomuksia purkavaksi voimaksi. Tällä hetkellä suunta tuntuu olevan muuttumassa. Menneisyydestä haetaan jälleen identiteettejä rakentavia tekijöitä. Kansallisia kertomuksia korostetaan voimakkaasti populaarin historiakulttuurin parissa.

Tutkimuksen piirissä identiteetteihin liittyvien teemojen sekä esimerkiksi kokemuksen historian esiinnousun voi tulkita olevan merkkejä samasta suuntauksesta. Pitäisikö historian tutkijoiden osallistua tällaiseen uuteen identiteetinrakentamiseen, ja jos pitäisi, miten tämä voisi tapahtua eettisesti, ilman että ulossulkemisen mekanismit pääsevät hallitsemaan keskustelua ja määrittämään kulttuurin muutosta? Menneisyydessä oman (kansan!) identiteetin rakentaminen on kovin usein tarkoittanut toisuskoisen, toisin ajattelevan tai toista kieltä puhuvan painamista alas ja näkymättömiin, väkivaltaisesti. Millaista identiteettejä ja millaista menneisyyttä nostetaan yhteiskunnallisen keskusteluun? Millaista tulevaisuutta historian kirjoittajat, ja erityisesti historian tutkijat, ovat luomassa?

Ammattihistorioitsijoilla on tästä suuri vastuu, vaikka vastuu ei toki ole yksin alan tutkijoilla, sillä historiakulttuurin luomiseen ja menneisyyden jäänteiden tutkimiseen osallistuvat monet muutkin: toisten tieteenalojen edustajat, kirjailijat, sukututkijat ja kotiseutuneuvokset, käsikirjoittajat ja ohjaajat, pelisuunnittelijat ja podcast-vai-kuttajat, tietokirjailijat ja toimittajat. On kuitenkin tärkeää, että historian tutkijakoulutuksen saaneet tiedostavat olevansa osallisia jatkuvassa kulttuurin uudelleenluomisen prosessissa. Myös jatkossa historioitsijoiden vastuulla on tuoda

oma erityinen asiantuntemuksensa, tieteelliset periaatteet ja kriittinen näkökulma aikalaiskeskusteluihin eettisesti kestäväällä tavalla. Kuten 150 vuotta sitten, myös tänään historian tutkimus luo todellisuutta.

Dosentti **Ville Vuolanto** on Suomen Historiallisen Seuran puheenjohtaja 2024–2025, ja historian yliopistonlehtori Tampereen yliopistossa.

Sähköposti: ville.vuolanto@tuni.fi